

3. НАУКОВІ СЕМІНАРИ-ПРАКТИКУМИ

Віра Петрівна Чудакова,
науковий співробітник
Інституту педагогіки НАПН України,
науковий кореспондент Інституту
психології імені Г. С. Костюка НАПН України,
психолог, тренер, старший викладач,
консультант, коуч,
м. Київ, Україна

УДК 159.9:37.07:005.95:001.895

Продовження публікацій: початок у № 2; 3–4; 5; 6; 7 за 2012 р.; у № 1 (8); 2 (9); 3 (10); 6 (13); 7 (14); 8–9 (15–16); 10 (17); 11 (18); 12 (19) за 2013 рік; у № 1 (20); 2 (21); 3 (22), 4 (23), 5 (24); 6 (25); 7 (26); 8 (27); 9–10 (28–29); 11 (30); 12 (31) за 2014 р.; у № 1 (32); 2 (33); 3 (34) № 4 (35); 5 (36); 6 (37); 7 (38); 8 (39); 9 (40) за 2015 р.

ІНФОРМАЦІЙНО-СМИСЛОВИЙ КОМПОНЕНТ ДОСЛІДЖЕННЯ «ПОРОГУ АКТИВНОСТІ» – ПОКАЗНИК СФОРМОВАНOSTІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Й КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

II частина, початок № 9 (40), продовження у наступному номері.

В публікації представлений інформаційно-смысловий компонент дослідження інтегральної характеристики «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості», що є критерієм сформованості психологічної готовності к інноваційній діяльності та конкурентоспосібності особистості в швидкозмінюючихся умовах.

Ключевые слова: інноваційна діяльність, психологічна готовність к інноваційній діяльності, модель, психолого-організаційна технологія, індивідуально-психологічні особливості особистості, активність, порог активності.

The publication provides information and semantic research component integral characteristics of the "individual psychological characteristics and emotional and volitional spheres of the person", which is the criterion of formation of psychological readiness for innovation and competitiveness of the individual in a rapidly changing environment.

Key words: innovative activity, psychological readiness to innovate, model, psychological and organizational technology, individual psychological characteristics of personality, activity, threshold activity.

У цьому номері пропонуємо публікацію, де розглянемо інформаційно-смысловий компонент дослідження «порогу активності», що є однією зі складових інтегральної характеристики «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості» сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоздатності особистості у швидкозмінюючихся умовах.

Продовжуємо висвітлювати досвід впровадження у практику діяльності освітніх організацій різних типів моделі та технології формування готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності. У попередніх випусках журналу «Освіта та розвиток обдарованої особистості» у розділі «Наукові семінари-практикуми» нами здійснено опис

комплексної системи науково-методичного забезпечення їх впровадження [11–15]. Пропонуємо здійснити короткий екскурс по сторінкам публікацій, в яких показано:

– Майстер-клас «Коучинг, як засіб розвитку обдарованої особистості та формування успішних життєвих стратегій», що опубліковано у № 2, 2012 р.;

– Програму спецкурсу (семінару-тренінгу) «Управлінська компетентність керівника з формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в умовах освітнього середовища ЗНЗ», що подано у № 4 (11), 2013 р.;

– Загальну характеристику науково-методичного забезпечення психолого-організаційної технології формування готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності, що висвітлено у № 3–4, 2012 р.;

– 1.1. Модель експертизи організаційно-інноваційного середовища освітньої організації, описано дослідження «Рівня розвитку педагогічного колективу» та його соціально-психологічні характеристики, що подано у № 5; 6; 7, 2012 р.;

– Загальну характеристику експертизи організаційно-інноваційного середовища освітньої організації. Описано алгоритм проведення та інтерпретацію результатів експертизи: за методикою «Оцінювання характеристик колективу», у № 1 (8), 2013 р.; за методикою «Оцінювання мотиваційного середовища», у № 2 (9), 2013 р.; за методикою «Оцінювання функції керівництва», у № 3 (10), 2013 р. Також було подано узагальнені результати експертизи організаційно-інноваційного середовища освітньої організації, у № 6 (13), 2013 р.;

– 1.2. Корекційну модель створення сприятливого організаційно-інноваційного середовища освітньої організації, що висвітлено у № 7 (14), 2013 р.;

– Дослідження «інноваційності» персоналу освітніх організацій як показника сформованості готовності до інноваційної діяльності, що подано у № 8–9 (15–16), 2013 р.;

– 2. Моделі експертизи та корекції психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності, що опубліковано у № 10 (17), 2013 р.;

– Дослідження інтегральної характеристики «ставлення особистості до своєї професійної діяльності», що висвітлено у № 11 (18); 12 (19), 2013 р.;

– Дослідження інтегральної характеристики «ставлення особистості до себе як професіонала», у № 1 (20), 2014 р.; самооцінки, у № 2 (20), 2014 р.; суб'єктивного «локусу контролю», № 3 (22); 4 (23); 5 (24); 6 (25); 7 (26); 8 (27), 2014 р.;

– Дослідження інтегральної характеристики «мотиваційних показників» сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності; направленості мотивації у № 9–10 (28–29) 2014 р.; рівня прагнення до самоактуалізації, у № 11 (30); 12 (31), 2014 р.; № 1 (32); 2 (33); 3 (34), 2015 р.; прагнення (ставлення) до самовдосконалення, у № 4 (35); 5 (36), 2015 р.; мотиваційного профілю, у № 6 (37); 7 (38); 8 (39) 2015 р.;

– Дослідження інтегральної характеристики «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості», у № 9 (40), 2015 р.

Метою цієї публікації є представлення інформаційно-сміслового компоненту дослідження «порогу активності», що є однією зі складових інтегральної

характеристики «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольова сфера особистості» сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоздатності особистості.

Для реалізації поставленої мети використовувались такі методи наукового дослідження, як: аналіз літератури з проблеми, теоретичний аналіз проблеми; проведення пілотажного дослідження; психолого-педагогічний експеримент; психолого-педагогічні діагностичні методики; метод експертних оцінок; методи математичної статистики; метод активного соціально-психологічного навчання та коучингу. Математичне оброблення даних здійснювалось за допомогою комп'ютерного пакету статистичних програм SPSS (версія 20).

Дослідження здійснювалось у межах виконання науково-дослідних тем Інституту педагогіки НАПН України: «Технологія формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах»; «Науково-методичне забезпечення формування готовності педагогів до діяльності в умовах освітнього середовища навчального закладу»; «Науково-методичне забезпечення формування конкурентоздатності особистості в умовах швидкозмінного середовища: соціально-профорієнтаційний аспект» [11–15].

Розроблена нами «Психолого-організаційна технологія формування готовності персоналу організації до інноваційної діяльності» (далі «Технологія») є комплексною системою науково-методичного забезпечення впровадження в освітню практику інноваційних перетворень, що створює можливість надавати психологічну допомогу психологам, педагогам, управлінцям всіх рівнів, спрямовану на розв'язання певних психологічних та організаційних проблем, пов'язаних як з інноваційними змінами, діяльністю й розвитком організації в цілому, так і функціонуванням управлінців та персоналу організації [12–14]. За основу взято технологічний підхід, головне призначення якого полягає у розробленні (проекуванні) та впровадженні спеціальних гуманітарних (людинознавчих) технологій. Зокрема, психолого-організаційна технологія спрямована на розв'язання конкретних проблем в організації (Л. М. Карамушка, В. Г. Панок) [9].

«Технологія» складається з двох взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих частин [11; 12; 13; 14]:

I. Модель експертизи й корекції організаційно-інноваційного середовища освітніх організацій (зовнішні умови): 1.1. Модель експертизи організаційно-інноваційного середовища освітніх організацій; 1.2. Модель створення сприятливого організаційно-інноваційного середовища освітніх організацій.

II. Модель експертизи й корекції психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності (внутрішні умови): 2.1. Модель експертизи психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності; 2.2. Модель багаторівневого рефлексивно-інноваційного тренінгу, коучингу «Психологічні засоби самовдосконалення і розвитку творчого потенціалу особистості».

Кожна із моделей «Технології» відповідає дослідженню внутрішніх і зовнішніх умов упровадження інновацій і містить такі основні компоненти, як: інформаційно-смысловий, діагностично-інтерпретаційний, прогностичний, корекційно-розвивальний.

У цій публікації продовжуємо розгляд однієї зі складових авторської «Технології» – «2.1. Моделі експертизи психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності» [11]. Предметом докладного обговорення є висвітлення інформаційно-смыслового компоненту дослідження інтегральної характеристики «індивідуально-психологічної особливості та емоційно-вольова сфера особистості», що є одним із критеріїв сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності й конкурентоздатності особистості у швидкозмінних умовах.

Інформаційно-смысловий компонент дослідження «порогу активності».

Теоретичні аспекти дослідження «порогу активності» та його вплив на ефективність інноваційної діяльності

Одним із оцінювальних параметрів дослідження інтегральної характеристики «індивідуально-психологічної особливості та емоційно-вольова сфера особистості» сформованості психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності є «пори́г активності».

Розглянемо інформаційно-смысловий компонент дослідження «порогу активності». Аналізуючи різноманітні літературні джерела, звернемося до теоретичних аспектів вивчення термінологічних характеристик та родових понять параметру «пори́г активності» вітчизняними дослідниками.

Термін «активність» є базовою категорією в психолого-педагогічній науці. «Активність» людини є джерелом її розвитку, вона визначає «діяльність» і є її рушійною силою. Принципова відмінність між цими поняттями полягає в тому, що діяльність виходить із потреби в предметі, а активність – із потреби в діяльності. Активність ніби передує діяльності в часі: до початку діяльності ми активно вибираємо, що саме бажано, вільно плануємо, думаємо, за допомогою яких засобів хочемо чогось досягти. Однак активність не лише передує діяльності, а й «супроводжує» її упродовж усього процесу. Не можна уявити оптимальну діяльність, позбавлену активності.

Розраховуючи власні сили, час, можливості для досягнення тієї чи іншої мети, за допомогою «активності» ми мобілізуємо свої здібності, переборюємо інерцію. Діяльність є «особистісно забарвленою», оскільки здійснюється у певному напрямі, з певною орієнтацією (на себе, на інших тощо).

Діяльність – це активність людини, що має усвідомлюваний характер та спрямована на досягнення поставленої мети, що визначається потребою [17]. Тому у психологічних дослідженнях проблема активності є основною, особливо в контексті дослідження природи психіки, психічного розвитку, пізнавальних та творчих можливостей особистості [16].

Н. Фомін зауважував, що феномен активності відіграє ключову роль у розвитку природи, суспільства в цілому та особистості. В історичному плані творча активність особистості є основою суспільного прогресу. У цьому контексті, цінність творчого розвитку кожного члена суспільства є не лише потребою соціуму, а й умовою його саморозвитку [10]. А. Крупнов, вважає, що континуум «активність» займає одне з центральних положень, будучи своєрідною основою, поряд з іншими компонентами, для побудови всієї структури особистості [3]. При цьому, швидкість прийняття рішення та готовність до здійснення дії, як зазначають А. Петровський і Т. Романова, визначаються активністю самої людини [6, 344].

У наукових працях розглядається особливий вид активності, що має для нас (у контексті цього дослідження) особливе значення – «творча активність», під якою вважається активність творчої особистості, спрямованої на створення нових, оригінальних матеріальних і духовних цінностей; прагнення і міра зусиль, що спрямовуються на створення якісно нового в ментальній картині світу [1]

Інноваційна діяльність є вищим рівнем творчої діяльності. Вона, як і будь-які інші види творчої активності, є витратною, оскільки для її реалізації необхідно створення відповідних зовнішніх та внутрішніх умов.

В. Максимова стверджує, що проблема забезпечення сприятливих умов творчої реалізації передбачає вирішення питання про джерела та закономірності розвитку творчої активності в онтогенезі [4]. Тому вивчення «активності» респондентів у рамках науково-методичного супроводу здійснення інновацій є необхідним заходом, що дозволить виявити умови та чинники підвищення ефективності здійснення інноваційних перетворень, вивчити те, наскільки успішно здійснюється процес формування психологічної готовності до інноваційної діяльності.

Для діагностики континууму активності було використано методика «Пори́г активності», предметом вивчення якої є однойменний феномен [5].

Особистісний критерій за показником «активність» нами досліджено за методикою Т. Романової «Пори́г активності». Автор методики ввела поняття «пори́г активності», під яким вважаємо ступінь важкості/легкості здійснення вчинків: рішучість у діях, прагнення до постійної активності або, навпаки, до пасивності, замкнутого способу життя [7; 8; 15].

З'ясовано, чим нижче пори́г активності, тим суб'єкт більш рішучий та впевнений у собі. Відповідно, у такому разі можна припустити, що рівень інноваційності буде вищим. При високому порозі активності суб'єкт більш інертний, пасивний та замкнутий, схильний до переживань та тривоги, що знижує можливість формування психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності. Стосовно психологічної готовності персоналу освітніх організацій можна припустити, що успішний інноватор у своїй діяльності повинен володіти активною життєвою позицією.

Визначення оцінки рівня «Порогу активності»

У нашому дослідженні оцінку «порогу активності» визначимо за допомогою психодіагностичної методики – особистісного опитувальника «Поріг активності» (ПА), автором якої є Т. Романова (розроблено та впроваджено в 1991 р.). Методика призначена для діагностики швидкості прийняття рішень готовності до вчинення дій у процесі здійснення інноваційної діяльності [2; 7; 8]. Вона може бути використана як самостійна психодіагностична методика, а також при комплексному обстеженні у складі тестів. У нашому дослідженні вона використовується для розв'язання практичних завдань, так і в дослідницьких цілях, для індивідуальної психодіагностики у процесі психологічного консультування та психологічної корекції.

Розглянемо опис і текст методики «Порогу активності» (ПА). Опитувальник містить у собі 18 тверджень (від першої особи), з якими респондент повинен погодитися або не погодитися.

Текст методів дослідження

Нижче наведемо текст методики «Поріг активності» (ПА) [8].

Увага!!! Текст особистісного опитувальника «Поріг активності» подано в оригіналі – російською мовою, так як саме такий варіант пройшов валідацію і перевірку надійності, тому переклад тексту опитувальника на іншу мову призведе до спотворення результатів дослідження.

ИНСТРУКЦИЯ: Вам будет предложен ряд утверждений. Внимательно прочитайте каждое утверждение. Если вы согласны поставьте в бланке сбора информации знак «плюс» (или «да»). Если не согласны, то знак «минус» или «нет».

1. Прежде, чем сделать что-то важное, я долго настраиваюсь, «собираюсь с духом».

2. Если передо мной встает сложная проблема, я не успокаиваюсь, пока не испробую все способы ее решения.

3. Мне кажется, что мои знакомые легче решаются на какие-то поступки, чем я.

4. Я предпочитаю работать один, чтобы поменьше взаимодействовать с другими людьми.

5. Иногда мне кажется, что я могу «горы свернуть».

6. По-моему, если размышления не заканчиваются реальным делом, то это пустая трата времени.

7. Я часто отказываюсь от интересных и полезных дел, если это связано с организационными трудностями (доставание билетов, сбор справок, стояние в очереди и т. д.).

8. Я редко чувствую в себе бодрость, прилив сил, желание активно действовать.

9. Я не боюсь ошибиться, когда что-либо делаю, так как ошибки неизбежны, если хочешь двигаться вперед.

10. Когда я долго нахожусь среди людей, я физически ощущаю необходимость побыть одному.

11. Я не люблю людей, которые постоянно сомневаются, вместо того, чтобы действовать.

12. Мне кажется, что если я сделаю что-то не так, то это сразу все заметят, и я буду выглядеть глупо.

13. Я предпочел бы такую работу, где надо больше думать, чем делать.

14. Если я принял решение что-либо сделать, то обязательно его выполняю.

15. Я хорошо себя чувствую лишь тогда, когда активно действую.

16. Я предпочитаю отдыхать за чтением книги или у телевизора, чем ехать в гости или на загородную прогулку.

17. Я готов встать не свет, ни заря и весь день простоять в очереди, чтобы попасть на интересный спектакль или выставку.

18. Я часто откладываю свои дела «на потом».

У наступній публікації цього видання продовжимо розгляд діагностично-інтерпретаційного та прогностичного компонентів дослідження «порогу активності», детально зупинимося на висвітленні питань опису алгоритму і процедури організації проведення дослідження, аналізу, оброблення та інтерпретації його результатів, які впроваджено у практику роботи освітніх організацій різних типів.

За відповідь, що співпадає з ключем, нараховується 1 бал. Показник від 0 до 5 характеризує низький поріг активності, від 6 до 10 – середній, від 11 до 18 – високий.

За результатами дослідження, залежно від значень показника «порогу активності», респонденти розділилися на три групи рівнів: низький, середній, високий.

Низький поріг активності. Суб'єкт характеризується активною життєвою позицією, дуже діяльний, не схильний обмірковувати власні вчинки та їх наслідки, не боїться зробити помилку. Впевнено відчуває себе лише коли активно діє. Наполегливий у досягненні своїх цілей. Не схильний до рефлексії та визнання власних помилок, важко піддається корекції.

Середній поріг активності. З одного боку, суб'єкт відображає збалансоване, гармонійне поєднання реальної діяльності, а з іншого – внутрішніх переживань та роздумів.

Високий поріг активності. Характеризує суб'єкта як інертного, «важкого на підйом», більше схильного до «внутрішнього життя», ніж до зовнішньої активності. Необхідні дії він відкладає та відтягує до останнього. Він не любить взаємодіяти з іншими людьми, воліє працювати та відпочивати на самоті або у вузькому колі. Подовгу переживає власні проблеми, любить «копатися» в собі [2; 7; 8].

У наступній публікації пропонуємо розглянути наступну *III частину*, у якій буде представлено *діагностично-інтерпретаційний та прогностичний компоненти* результатів дослідження «порогу активності», а саме: опис загального дизайну алгоритму та процедури організації проведення дослідження; зміст

та критерії оцінок визначення «порогу активності»; аналіз, оброблення та інтерпретація його результатів, що впроваджено у практику діяльності освітніх організацій різних типів.

Ми будемо Вам вдячні за зворотний зв'язок за адресою: nika777vera@mail.ru

Продовження у наступному номері.

Використані літературні джерела

1. Бирюкова Т. А. Мотивационные средства развития творческой активности личности [Текст]: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Т. А. Бирюкова. – Новосибирск, 2005. – 207 с.

2. Бурачук Л. Ф. Личностной ориентации опросник [Текст] / Словарь-справочник по психодиагностике. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2007. – 688 с. – (Серия: «Мастера психологии»).

3. Крупнов А. И. Комплексное изучение свойств личности: системнофункциональный подход [Текст] / А. И. Крупнов, С. М. Зиньковская. – Екатеринбург, 2010. – 417 с.

4. Максимова С. В. Творчество: созидание или деструкция? [Текст] / С. В. Максимова. – М.: Академический Проект, 2006. – 244 с.

5. Практикум по психодиагностике. Психодиагностика мотивации и саморегуляции [Текст] / ред. Т. М. Прошина. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 159 с.

6. Психология: словарь [Текст] / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.

7. Романова Е. С. 99 популярных профессий. Психологический анализ и профессиограммы [Текст] / Е. С. Романова – СПб.: Питер, 2008. – 464 с. – С. 312–334.

8. Романова Т. Л. Методика «Порог активности» (ПА) [Текст]: практикум по психодиагностике / Т. Л. Романова // Психодиагностика мотивации и саморегуляции. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – С. 139–143.

9. Технології роботи організаційних психологів: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядипломної освіти / Л. М. Карамушка, Т. В. Зайчикова, О. В. Винославська та ін.; за наук. ред. Л. М. Карамушки. – К.: Фірма «ІНКОС», 2005. – 366 с.

10. Фомин Н. А. Психология самопознания [Текст] / Н. А. Фомин. – М.: Теория и практика физической культуры, 2001. – 388 с.

11. Чудакова В. П. Модель експертизи і корекції внутрішньої психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності – чинник формування конкурентоздатності особистості [Текст] / В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал. – 2013. – № 10 (17) (жовтень). – С. 52–61.

12. Чудакова В. П. Моделі й технологія формування психологічної готовності персоналу організацій до інноваційної діяльності як чинника конкурентоздатності особистості в швидкозмінних умовах: збір. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України [Текст] / ред. кол.: С. Д. Максименка (гол. ред.) та ін. – К.–Алчевськ: ЛАДО, 2013. – Т. II. Організаційна психологія. Соціальна психологія. Економічна психологія / за ред. С. Д. Максименко, Л. М. Карамушки. – 2013. – Вип. 38. – С. 314–326.

13. Чудакова В. П. Психолого-організаційна технологія формування готовності к інноваційній діяльності як средство развития конкурентоспособности личности [Текст] / В. П. Чудакова // Международна научна школа «Парадигма». Лято-2015. В 8 т. – Т.4: Психология: сборник научни статьи / под ред. А. В. Берлов, Л. Ф. Чупров. – Варна: «ЦЕНТР ЗА НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ИНФОРМАЦИЯ «ПАРАДИГМА» ЕООД БЪЛГАРИЯ 2015. – 414 с. – С. 393–401.

14. Чудакова В. П. Психологическая готовность к инновационной деятельности как фактор конкурентоспособности личности в быстро изменяющихся условиях [Текст] / В. П. Чудакова // Psichologiya: научный журнал. – Бухара, 2015. – № 2. – С. 40–46.

15. Чудакова В. П. Інтегральна характеристика «індивідуально-психологічні особливості та емоційно-вольової сфери особистості» – критерій сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності й конкурентоздатності особистості [Текст] / В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний наук.-метод. журнал. – 2015. – № 9 (40) (вересень). – С. 38–44.

16. Шаров А. С. Система ценностных ориентаций как психологический механизм регуляции жизнедеятельности человека [Текст]: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.01 / А. С. Шаров. – Новосибирск, 2000. – 383 с.

17. Активність і діяльність. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/18860313/psihologiya/diyalnist>